

EL DIÀLEG ENTRE EL RELAT RELIGIÓS TRADICIONAL I LA
RECERCA EN ELS ESTUDIS TIBETANS
*THE DIALOGUE BETWEEN TRADITIONAL RELIGIOUS ACCOUNTS
OF BUDDHISM AND TIBETAN STUDIES RESEARCH*

Oriol Aguilar

Resum

Aquest article descriu alguns aspectes de una recerca personal durant els darrers vint anys. A partir de la Història i l'Antropologia de les Religions, especialment en el camp del budisme i dels estudis tibetans, s'ha desenvolupat una tasca que ha combinat la traducció de textos tradicionals tibetans, el treball de camp a l'Àsia i la observació participant a seminaris d'ensenyaments dispensats per mestres espirituals tibetans. Aquesta interdisciplinarietat aporta una visió més amplia que si fos només un d'aquests mètodes el emprat. La veu de la visió tradicional, *emic*, expressada en els textos i pels mestres quan dispensen els ensenyaments, es veu complementada pel treball de camp i els coneixements acumulats per la Història de les Religions, tot i que de vegades no sempre

Abstract

Over the past twenty years, the author's research on the history and anthropology of religions, concretely in the field of Buddhism and Tibetan studies, has combined the translation of traditional Tibetan texts, fieldwork in Asia, and participant observation in seminars offered by Tibetan spiritual teachers. This interdisciplinary approach enables a broader vision than would result from the application of only one of these methods. The emic voice of the traditional vision, as expressed in the traditional texts and by Tibetan spiritual masters, is complemented by fieldwork and by scholarship in the history of religions, even if in some cases these different sources of knowledge do not come together into a

el tot conforma un marc coherent. Es aquí on rau la tasca de l'investigador, ampliant una visió composta per les diferents informacions aportades pels diversos mètodes i disciplines. La veu tradicional no és, en el cas present, una veu morta, sinó que és una expressió que dona forma i context a una sèrie de experiències espirituals que al mateix temps estan íntimament lligades a la realitat social, històrica i política del poble tibetà.

Paraules clau: Budisme tibetà, traducció, tantra, Dzogchen, observació participant, treball de camp, biografia, interdisciplinarietat, tibetologia.

coherent whole. The researcher's task is to create a broader vision composed of different elements originating in diverse methods and disciplines. The traditional voice is not, in this case, a dead voice. On the contrary, it provides form and context for many spiritual experiences that are closely linked to the social, historical and political reality of the Tibetan people.

Keywords: Tibetan Buddhism, translation, tantra, Dzogchen, participant observation, fieldwork, biography, interdisciplinary, Tibetology.

Molt s'ha escrit sobre l'abast del relat interpretatiu que estudia altres cultures i societats, sent un tema de cabdal importància per a l'antropologia. En aquesta disquisició s'hi troben inclosos els aspectes de l'observació –especialment si pot ser o no objectiva–, els condicionants i prejudicis que arrossega l'observador, els problemes de traducció, la percepció de l'antropòleg per part dels integrants de la societat estudiada, els obstacles circumstancials a la recerca –moltes vegades polítics o religiosos–, la correcta avaluació d'esdeveniments històrics, religiosos o socials, i un llarg etcètera que pot arribar a vessants filosòfiques sobre la natura de les cultures i la universalitat –o no– dels seus fonaments, i per tant sobre la possibilitat d'una veritable comunicació o traducció.

En el present article desenvoluparé el tema que ha esdevingut el centre de les meves recerques, i més concretament de la tesi doctoral que vaig realitzar (Aguilar 2005). Es tracta d'una corrent religiosa que va evolucionar dins de la cultura tibetana dels darrers mil dos-cents anys, i tot i que la tradició li adjudica un origen indi, ha marcat profundament el pensament espiritual del sostre del món. Aquesta tradició de coneixement espiritual és coneguda com la Total Perfecció o Dzogchen,¹ anomenada també pel seu nom sànscrit, Atiyoga. El Tibet va rebre, entre el segle VII i el XIII, la major part del gran llegat del budisme indi, el qual inclou les diferents evolucions que va tenir en el

1. Tib.: *rdzogs chen*. Les paraules tibetanes són escrites en transcripció fonètica en el cos de l'article, a diferència de les que apareixen a les notes que són transliterades amb el sistema Wylie.

subcontinent al llarg de molts segles, evolucionen que abasten tant aspectes filosòfics com de praxis espiritual. Tot i que no hi ha espai en aquest article per descriure els diferents corrents, s'ha d'indicar que el budisme que va arribar al Tibet és el del Mahayana, desenvolupat als centres monàstics del nord de l'Índia, i el tantrisme, el mètode soteriològic que va aparèixer a l'època medieval i que va ser integrat als centres monàstics. El Dzogchen pertany al moviment tântric.²

Camp tradicional de tibetòlegs i buddòlegs, els estudis sobre les diferents branques del budisme han estat dominats per la perspectiva filològica, la filosofia i la interpretació provinent de la història de les religions. Quan es tracta de la realitat actual d'aquestes tradicions i dels grups socials que les practiquen, òbviament l'aproximació sol basar-se en el suport de les dades etnogràfiques;³ trobem doncs estudis etnogràfics sobre grups religiosos concrets, sobre els lligams entre societat i institucions monàstiques, també sobre les relacions entre política i religió, o que s'endinsen en les transformacions a les creences i estructures religioses sofertes a l'exili o situacions similars, especialment en el marc de la religiositat tibetana. Sobre els llocs sagrats o els pelegrinatges hi ha etnògrafs i tibetòlegs que s'hi dediquen plenament. També hi ha estudis sobre l'expansió del budisme a Occident, tant des d'una òptica antropològica com merament descriptiva. S'han d'afegir, a totes aquestes variants, els estudis provinents de camps de les ciències cognitives i psicològiques, que en els darrers decennis s'han interessat per les experiències d'estats de consciència obtinguts mitjançant la meditació i el ioga. Tot i això, la major part dels estudis budistes està fortament arrelat en el camp de la traducció de textos antics i la seva interpretació en el marc de la història de les religions.⁴

Dins d'aquesta varietat interdisciplinària, la meua aproximació –tot i haver estudiat antropologia– està principalment sostinguda per la disciplina de la traducció de textos i la seva interpretació basada en el bagatge general de la història de les religions, i concre-

2. Aquest sistema soteriològic va ser introduït al Tibet a l'època imperial (ss. VII-IX d.c.), entre d'altres corrents religioses del budisme. Les corrents tântriques, dividides primerament en tantres externs i interns, tenen una visió filosòfica depenent en part de la filosofia desenvolupada en el budisme clàssic, concretament els sutres del Mahayana, però també en una revelació pròpia, els tantres. És en el mètode on els tantres aporten un nou sistema de praxis meditativa totalment nou respecte al budisme dels sutres, tractant-se d'una nova via basada en la praxis de la transformació (*bsgyur lam*). En aquesta praxis, els elements psicofísics són transformats en un procés que es podria definir d'alquímia interna, menant a la unificació dels oposats que caracteritzen la realitat aparent. El Dzogchen, per la seva banda, posseeix tant una visió ontològica pròpia com una praxis contemplativa original que parteixen de l'accés a la realitat fonamental de l'ésser, de natura no-dual. Aquesta praxis es basa en l'autoalliberament (*rang grol*), i està exposada en els tantres del Dzogchen.

3. Un bon exemple d'un estudi cultural de la religiositat tibetana des d'una òptica etnogràfica és Samuel (1993); per al fenomen concret dels pelegrinatges i els llocs sagrats, veure Huber (1999).

4. Sobre aquest tema, i sobre la preponderància dels estudis literaris en el budisme en contrast amb una certa negligència cap a altres disciplines com la epigrafia o les dades arqueològiques, veure Schopen (1997).

tament en els coneixements acumulats sobre l'espiritualitat tibetana. Tot i així, també des de l'inici, vaig començar a assistir a ensenyaments budistes impartits per mestres tradicionals. Amb aquesta observació participant vaig poder captar la realitat viva dels ensenyaments budistes i, molt concretament, dels ensenyaments del Dzogchen. Més tard, quan amb la meua tesi doctoral⁵ vaig anar a fer treball de camp al Tibet, vaig poder observar la realitat d'aquesta tradició tal com és en el seu lloc d'origen.

En conseqüència, des de l'inici de les primeres recerques i traduccions que vaig dur a terme sobre aquest tema, vaig trobar-me amb tres fonts d'informació sobre les quals he treballat:

- 1) Les fonts textuals tradicionals, principalment textos doctrinals, litúrgies meditatives i rituals, textos revelats, tractats filosòfics i hagiografies.
- 2) El treball d'observació participant durant la dispensació d'ensenyaments a països occidentals.
- 3) L'acurada observació de la tradició vivent al seu lloc d'origen, el Tibet.

Amb aquests tres camps d'informació tinc com a objectiu clarificar aspectes del fenomen de la transmissió dels ensenyaments Dzogchen, sigui en la seva faceta tradicional com dins de les circumstàncies que es donen en la dispensació als països occidentals. Aquests aspectes estan directament relacionats amb el que representa l'essència i el significat d'aquest ensenyament, i de com aquesta essència es preserva a través de les èpoques i les cultures diverses a on arriba. La tesi doctoral ha esdevingut un pas important en aquesta direcció. Els següents paràgrafs expliquen aquestes tres fonts en relació amb la tesi.

Les fonts textuals tradicionals

Per entendre els textos a dalt esmentats cal un domini sobre el tibetà escrit que ha de ser prou acurat com per poder traduir textos de segles diversos. És necessària també una familiaritat amb les diferents interpretacions que el ric lèxic budista gaudeix a les vàries corrents del budisme, ja que es dona una considerable polisèmia depenent de si els conceptes són emprats per una tradició doctrinal o per una altra. La familiaritat ha de ser extensiva a la generalitat dels aspectes de la tradició estudiada, en el present

5. *El loto del Nyag rong. Un estudio sobre la transmisión del conocimiento en el budismo esotérico tibetano*. Tesi doctoral presentada en el Departament d'Antropologia de la Universitat Autònoma de Barcelona, 2005. Extret de la tesi, he publicat un llibre centrat en la biografia del mestre tibetà del s. XIX anomenat Pema Düdul: *The Cloud of Nectar. The Life and Liberation of Nyagla Pema Düdul*, Arcidosso: Shang Shung Publications, 2013.

cas el budisme tântric, abastant tant les diverses evolucions al llarg del temps com les subtilitats doctrinals i exegètiques, sense menystenir les realitats històriques i socials que poden afectar els continguts.

La literatura tibetana és una de les més prolífiques, i els seus gèneres s'estenen des dels textos revelats –sutres i tantres– atribuïts al Buda Shakyamuni i a altres mestres posteriors, a la filosofia i les exegesis doctrinals, la litúrgia i el ritual, la història, la medicina, l'astrologia, les biografies, etc. Una bona part de la literatura en llengua tibetana està integrada per traduccions, principalment del sànscrit i altres llengües índies, però també del xinès i d'antics idiomes de l'Àsia Central. Aquestes traduccions, el conjunt de les quals va suposar un dels treballs interpretatius més importants mai dut a terme, es van efectuar entre els segles VIII i XIV, amb la finalitat de introduir al Tibet tot el bagatge del budisme i les seves arts i ciències secundàries. Durant els darrers mil anys, els tibetans han desenvolupat amb aquesta base, una riquíssima literatura en la qual han aportat les seves innovacions, les quals reflecteixen les evolucions del pensament –especialment religions– de l'últim mil·lenni.

Al llarg dels darrers vint anys, he traduït un cert nombre de textos tibetans relacionats amb la Total Perfecció pertanyents a diferents èpoques. Aquests textos expressen tant la visió filosòfica del Dzogchen com la seva via soteriològica. La praxis de la Total Perfecció es veu centrada en una visió ontològica diversa de les altres corrents budistes, i és duta a terme basant-se en sistemes iòguics i meditatis que li són propis. També he treballat en l'edició d'ensenyaments orals continguts a les gravacions de seminaris impartits per mestres de la tradició Dzogchen a diversos països occidentals.⁶ Aquesta darrera tasca ha comportat un aprofundiment en la comprensió del *modus operandi* en què aquesta tradició espiritual és transmesa fora de l'Àsia.

La traducció de textos revelats del budisme esotèric, de manuals de meditació o de textos filosòfics on es veu presentada la visió teòrica –moltes vegades ontològica– i la praxis meditativa, aporta sense cap dubte una gran informació sobre el contingut d'aquesta tradició espiritual, però no deixen de ser textos religiosos expressant la doctrina en el seu pur context. Per comprendre com la tradició espiritual s'integra en el mitjà social, hi ha un gènere literari especialment valuós: les hagiografies. A la tradició literària tibetana hi ha una gran quantitat de biografies i autobiografies, principalment de personatges religiosos, que aporten nombroses dades sobre la espiritualitat i la societat de diverses èpoques. En aquest sentit, el treball més significatiu que vaig efectuar consisteix en

6. Principalment seminaris del mestre Chögyal Namkhai Norbu, duts a terme per encàrrec del Shang Shung Institute de la Comunitat Dzogchen.

la traducció d'una hagiografia per a la tesi doctoral, traducció que constitueix la part central de la recerca.

Així doncs, l'elaboració de la tesi es va desenvolupar amb la traducció d'una hagiografia del segle XIX. Aquest text narra la vida d'un mestre del Dzogchen, anomenat Nyagla Pema Dündul,⁷ que va esdevenir important per a aquesta tradició, especialment al país de Kham, al Tibet Oriental. L'hagiografia, que porta el títol *L'Alliberament espiritual del Mestre Trülzhig Lingpa. El núvol que conté el nèctar de felicitat per els afortunats*,⁸ va ser escrita per un dels seus principals deixebles, anomenat Yeshe Dorje.⁹ Aquest relat, deixant de banda els aspectes religiosos, conté una nodrida informació de circumstàncies socials i polítiques presents en el Tibet Oriental al segle XIX. Però el text narra sobretot el recull dels relats biogràfics d'un iogui del Dzogchen que esdevingué mestre de la tradició i que va viure una vida considerablement particular, de vegades heterodoxa, com explicaré més endavant. El relat és un mirall explícit del procés espiritual, procés inscrit en un medi social amb el qual interacciona constantment, malgrat la transcendència espiritual recercada, palesa a tot el text.

També, relacionat amb aquest personatge espiritual, he utilitzat una obra posterior a l'hagiografia. Es tracta d'un recull de dades naturals i històriques sobre la muntanya de Lhang Lhang (també coneguda com Lhang Drag),¹⁰ el lloc sagrat on Pema Dündul va viure, meditar i construir el temple de Kalzang,¹¹ seu del llinatge espiritual que ell originà. Aquest assaig ha estat escrit per Sherab Özer,¹² la reencarnació de Rigdzin Sempa Dorje,¹³ un dels integrants del llinatge posterior de Pema Dündul.¹⁴

L'hagiografia és utilitzada per fer una anàlisi sobre el tema de la transmissió del coneixement al budisme tibetà, i molt especialment al Dzogchen. És en aquesta part on vaig haver de fer valdre tots els coneixements en Budologia, en antropologia i història de la religió. També conté un estudi sobre les diverses doctrines i cicles textuals que aquest mestre va rebre, revelar i transmetre.

7. Nyag bla Padma bdud 'dul (1816-1872).

8. *rje bla ma 'khrul zhig gling pa'i rnam thar skal bzang dga' ba'i bdud rtsi'i sprin tshogs*.

9. Ye shes rdo rje (dades desconegudes).

10. Lhang lhang i Lhang brag.

11. sKal bzang.

12. Shes rab 'Od zer (1922-2006).

13. Rig 'dzin sems dpa' rdo rje.

14. Es tracta de l'assaig *Shar rgyal ba bskal bzang dgon gyi byung ba rag bsdus*, publicat per Si khron mi rigs dpe skrun khang, Chengdu, 1996. Basant-me amb les dades de aquest assaig i d'aquelles que aporta l'hagiografia, vaig publicar l'any 2007 l'article "La Roca Blanca de Lhang lhang. Un santuari en Nyag rong", en la *Revue d'Etudes Tibétaines* 12.

A més del pes de la biografia com a font textual que aporta una gran quantitat de dades, hi trobem una característica implícita a aquest gènere literari: el valor que tenen les hagiografies dins de l'espai religiós tibetà. Les biografies de mestres i ioguis suposen una estratègia important de legitimació, ja que validen i consoliden el lloc obtingut dins l'arena religiosa pel protagonista. Les biografies religioses expliquen el procés de maduració espiritual, les relacions amb els mestres i el llinatge, els ensenyaments rebuts, els obstacles trobats, les realitzacions obtingudes i un llarg corpus de realitats i experiències que exposades en un grau de successió, legitimen al biografiat. Constitueixen, doncs, l'equivalent de les nostres antigues "res gestae" com a compilació de fites i accions exemplificatives. I contribueixen, així mateix, a la consolidació del llinatge al qual pertany el biografiat.

L'observació participant a occident

L'observació que he dut a terme de la realitat viva dels ensenyaments, sovint arrelada en els textos però condicionada per la contingència de ser actual i viscuda, s'emmarca en gran mesura dins d'un context occidental. Les diferències entre el desenvolupament d'una tradició budista en un medi cultural aliè a les societats on tradicionalment ha existit, i la seva realitat en el seu propi context tradicional poden ser grans o subtils, i en tot cas pertanyen a nivells diferents de la gran estructura humana que anomenem religió. Quan es tracta de doctrines com el Dzogchen, a certs nivells aquestes diferències són mínimes, pràcticament inexistent, especialment pel que respecta als continguts essencials de la transmissió i de la doctrina. En altres aspectes, les diferències poden ser enormes, com és el cas del tipus de practicant que rep els ensenyaments i les actituds devocionals, rituals i litúrgiques que acompanyen la dispensació d'aquests ensenyaments. Al Tibet, és clara la divisió de categories d'ensenyaments, dirigides a públics diversos, diferenciats segons un marc tradicional on és coneguda la formació i capacitat de comprensió de cada col·lectiu –laics, monjos, ioguis, deixebles formats en la tradició, meditants, etc. A Occident, el contingut i l'aspecte –més o menys tradicional– de la dispensació depenen principalment del caràcter i la visió del mestre que imparteix els ensenyaments, i també de la seva valoració dels deixebles que l'escolten. Aquests aspectes determinen també el tipus de matèria escollida.

Durant anys he participat en nombrosos seminaris arreu del món¹⁵, en els quals diversos mestres de la tradició Dzogchen han exposat els principis doctrinals i meditatis d'aquesta

15. A Itàlia, França, Espanya, Portugal, Veneçuela, China, Nepal i Austràlia.

corrent. Principalment, es tracta de dos eminents representants d'aquesta tradició: Chögyal Namkhai Norbu, un mestre laic que ha sigut un dels principals introductors de la Total Perfecció a Occident –va començar a ensenyar-la als anys setanta– i possessor de diversos llinatges i transmissions. És, a més a més, un gran erudit en la història i la medicina tibetanes. He seguit els seus seminaris durant els darrers vint i set anys, principalment a Itàlia, on va establir el seu primer centre d'ensenyaments¹⁶. L'altre preceptor de Dzogchen del qual he rebut nombroses instruccions és el Lobpön Tendzin Namdak, un dels més eminents representants vius del Dzogchen de la tradició Bön. Vaig seguir els seus ensenyaments a França, on resideix temporalment cada any. He rebut també transmissions d'altres mestres, però essent situacions puntuals no m'estendré a citar-les.

Si bé una bona part dels assistents en aquests seminaris són occidentals que practiquen el budisme, la realitat social i la manera de viure la recepció d'aquests ensenyaments és molt diferent a la dels auditoris tradicionals que trobem al País de les Neus. En el tema de l'observació als països occidentals, és tant pertinent l'estudi dels perfils personals dels participants, per comprendre entre quins sectors socials té més acceptació aquest tipus de doctrines, com les possibles modificacions que els mestres duen a terme per adequar-se a un públic divers al de les seves societats d'origen. He constatat que poden haver, en el primer tema, força diversitat segons els països; per exemple, certes característiques diverses entre els deixebles d'Europa Occidental i l'Europa de l'Est. En aquest darrer cas, hi ha una gran aflluència de gent, especialment jove, que denota una necessitat de recerca de valors espirituals sorgida després de la caiguda del comunisme. Però també, en el cas de Rússia –on hi ha un gran increment de l'interès pel budisme tibetà– es pot afegir el pes de l'antiga relació, originada a l'època tsarista, amb els territoris budistes de l'Àsia Central que van ser integrats a l'imperi. Ja fa més d'un segle, aquesta realitat va facilitar que les elits russes sentissin una certa fascinació pel budisme que es practicava a l'Àsia Central, especialment entre els pobles mongols.

Referent a la dispensació dels ensenyaments Dzogchen a Occident, ensenyaments que van començar a ser coneguts als anys setanta del segle XX, cal dir que no va estar exempt de polèmica entre els mestres tibetans. Una bona part dels mestres de l'orde Nyingma¹⁷

16. Es tracta de Merigar, primer centre de la Comunitat Dzogchen. Està situat a Arcidosso, província de Grossetto, a la Toscana.

17. Durant els mil tres-cents anys que el Budisme és present al Tibet són nombroses les ordes aparegudes al seu territori. Algunes van desaparèixer amb el curs de la història, i altres es fusionaren amb ordes més poderoses. Actualment, es considera que la religió oficial tibetana està composta per cinc ordes: el Bön (*bon*), la tradició que recull la religiositat prebudista tot i que profundament influenciada pel Budisme; els Nyingma (*nying ma*), la orde "antiga", ja que preserva les primeres doctrines que van arribar al Tibet, entre els segles VII i IX; els Sakya (*Sa skya*), que es van organitzar al segle XI; els Kagyu (*bka' brgyud*), que van sorgir a la mateixa època que els anteriors; i la més recent, la orde dels Gelug (*dge*

van ser contraris a revelar aquests ensenyaments als nous deixebles occidentals. Aquest rebuig inicial va ser degut al gran valor atorgat al Dzogchen en el Tibet, on era tradicionalment considerat que aquesta doctrina només podia ser transmesa als practicants iòguics més avançats. Al Tibet, aquest ensenyament està protegit per una tradició que la situa al pinacle de tots els ensenyaments espirituals, actitud que va perdurar al llarg del temps. Però és ben cert també que els mateixos ensenyaments porten implícita, dins de les directives de com han de ser transmesos, la necessitat de que aquesta dispensació sigui portada a terme només vers aquelles persones que reuneixin una sèrie de requeriments.

Respecte a l'objecte d'estudi de la tesi –l'hagiografia de Pema Dündul–, no va ser a l'Àsia on vaig saber sobre ell, sinó a Europa. Va ser escoltant els ensenyaments de Chögyal Namkhai Norbu i del Lopön Tenzdin Namdak on per primera vegada vaig tenir notícia de l'existència d'aquest mestre. Enormement valorat per la seva realització espiritual, Pema Dündul és sovint evocat com un dels lames relativament recents que van dur a terme el fruit del despertar espiritual. Al llarg d'aquests seminaris vaig recollir les primeres dades sobre aquest iogui.

L'observació al Tibet

He recorregut regions tibetanes en diverses ocasions, però la més significativa ve ser la que vaig realitzar a la primavera de 2005, amb la finalitat de recollir dades de treball de camp a la fase final de la tesi. Fins aleshores, a les diverses estades el meu interès era general, amb la intenció prioritària de conèixer de primera mà certes regions i llocs importants de la civilització tibetana, combinant el lògic interès d'aprofundir el domini de la llengua amb la observació directa de les tradicions encara existents. Evidentment, l'impacte de la invasió xinesa i les circumstàncies socials i polítiques –sempre canviants– han estat molt presents, pel fet evident de condicionar no tan sols l'estat de la cultura viva, sinó també les pròpies possibilitats d'accés a les persones i els llocs.

En aquesta darrera estada del final de la tesi, vaig recórrer el Nyarong¹⁸, la regió on Nyagla Pema Dündul va viure i desenvolupà la seva tasca espiritual. Recollint material fotogràfic, al-

lugs), nascuda de la reforma d'una orde anterior, la Kadam (*bka' gdams*). Totes aquestes ordes religioses, inclosa la tradició Bön, basen la seva aproximació espiritual en la filosofia dels sutra del Mahayana i en els mètodes continguts en els tantra.

18. El Nyarong (*nyag rong*), en xinès Xinlong, és una comarca situada a la Prefectura Autònoma Tibetana de Garze, a la província de Sichuan. Constituïda per la vall del riu Nyag Chu i els seus afluents, i situada al sud de la regió de Garze, és des de temps antics una regió remota i amb una forta identitat pròpia. La Prefectura Autònoma de Garze comprèn la majoria de territoris culturalment tibetans pertanyents a la província de Sichuan, i correspon aproximadament a la meitat oriental del Kham (*Khams*), la gran regió de l'est del Tibet.

hora vaig dur a terme diverses entrevistes amb l'objectiu d'obtenir dades sobre el protagonista de la biografia que havia traduït, i també amb la intenció d'observar fins a quin punt la seva memòria continuava present en aquella regió. Recorrent diverses regions del Kham –la província tradicional de l'orient tibetà– vaig apropar-me a alguns dels monestirs més importants de la zona, sobre tot aquells pertanyents a l'orde Nyingma del budisme tibetà. Aquesta orde religiosa és la que conté en el seu currículum d'estudis i de praxis les doctrines del Dzogchen. El fet que el Dzogchen sigui el vehicle espiritual més preuat per l'orde dels Nyingmapa no ha evitat que molts mestres d'altres ordes tibetanes hagin sigut –i siguin– practicants de la Total Perfecció, especialment entre els seguidors de l'orde Kagyu.

Constatant que la memòria de Pema Düdul entre la gent de la seva regió era encara viva, vaig efectuar algunes entrevistes amb religiosos de la zona que, per pertinença a la seva mateixa regió geogràfica o per afinitats doctrinals, podien ser informants òptims. Ells em van transmetre dades sobre el protagonista de l'hagiografia, dades que no es veien reflectides al text i que vaig incorporar a la tesi. Entre aquests religiosos, els més significatius van ser el *khenpo* (preceptor) de l'escola de filosofia del monestir de Kathog, Sönam Tenpa, i l'abat del monestir de Rinang, el lama Akha Kalzang Gyatso. Ells també em van explicar fins quin punt eren actius els llinatges espirituals de Pema Düdul, llinatges de mestres i deixebles que fins a l'actualitat han mantingut els seus ensenyaments. Però va ser especialment al monestir de Kalzang on vaig poder apreciar fins a quin punt és viu el seu llegat. Aquest temple, fundat per Pema Düdul vers l'any 1870 a mig camí del cim rocós de Lhang Lhang, manté avui en dia un gran dinamisme. Són nombrosos els mestres actuals que d'una manera o d'una altra mantenen lligams amb aquest temple, i durant la meua estada vaig poder observar que s'estaven fent reformes i treballs d'ampliació.

El fet de tenir coneixements de la seva cultura i llengua i d'haver fet la traducció de la biografia de Pema Düdul, em va afavorir una òptima acollida per part dels habitants d'aquests llocs, tant laics com monjos. S'ha de tenir present que es tracta d'una zona on molt rarament arriben occidentals. També el fet de ser estudiant de Chögyal Namkhai Norbu, un dels mestres actuals del Dzogchen més respectats, em va facilitar l'accés a certes persones, especialment al monestir de Kathog.

El lama Akha Kalzang Gyatso em va informar de l'estat de certs llinatges actuals que mantenen les doctrines de Pema Düdul, així com de la seva tasca particular de reeditar les seves obres. A més a més, vaig poder presenciar una cerimònia litúrgica amb tota la congregació dels monjos, presidida per ell mateix.

Però les dades que em va donar el preceptor de filosofia de Kathog, Sönam Tenpa, van ser més importants per complementar el treball biogràfic. Ell em va explicar tres fets

que no es veuen reflectits a la biografia, i que són transmesos per via oral. Aquests relats reflecteixen el carisma que Pema Dündul va assolir com mestre espiritual i taumaturg, constituint anècdotes de la seva vida carregades de significat oracular i màgic¹⁹. Sönam Tenpa, essent ell mateix del Nyarong, posseeix un bagatge important de coneixements sobre la vida d'aquell mestre, coneixements i dades que són transmesos oralment en els cercles monàstics, però que també són coneguts entre els laics.

En el temple de Kalzang, els monjos em van guiar fins a la base del cim rocós de Lhang Lhang, per visitar les petites coves on va meditar Pema Dündul i on va descobrir els seus Tresors Espirituals. En el temple mateix, em van mostrar les diverses obres d'art de diferents èpoques, i molt especialment les relíquies trobades per Pema Dündul com part del Tresors Espirituals, que són conservades en la capella més interna de Kalzang.

Un altre lloc on vaig poder observar la devoció popular envers aquest mestre va ser a la *stupa* construïda a l'emplaçament on va morir, a la vall de Nyin. Aquest monument-reliquiari ha esdevingut un indret de pelegrinatge, on diàriament desenes de devots visiten i pregunuen a Pema Dündul. La seva mort està cerclada de misteri, ja que els testimonis de l'època relaten que va dissoldre el seu cos en llum, un fenomen anomenat *jalü*,²⁰ "el Cos d'arc de sant Martí", i que és considerat un dels senyals d'haver obtingut la realització mitjançant els mètodes del Dzogchen. De fet, Pema Dündul és formalment mencionat pels mestres actuals com un dels pocs adeptes que en temps recents han realitzat aquest prodigi.

Alguns dels obstacles esperats, com per exemple les dificultats motivades per la situació política en el viatge de treball de camp, no es van donar. El Kham, com altres regions tibetanes, es veu periòdicament tancat als estrangers per motius polítics. De fet, la primera vegada que vaig anar, al 1994, els forasters hi tenien molt limitada la entrada, només possible de realitzar amb permisos difícils d'obtenir. En canvi, al 2005 la realitat per viatjar al Kham pertanyent a la província de Sichuan²¹ era oberta, sense

19. Aquests relats es troben a Aguilar (2013), pp. 57-58.

20. El "Cos de arc de sant Martí" (tib. *ja' lus*) constitueix un cas especial dins la fenomenologia religiosa del budisme. Si bé en altres tradicions d'aquesta religió es dona com a possible la dissolució del cos d'un realitzat en el moment de la seva mort, dissolució provocada per la total integració del practicant en la realitat última –es a dir, la vacuïtat–, en aquest cas el fenomen és diferent. Segons el Dzogchen, els seus mètodes condueixen a un progressiu alliberament de tots els factors constitutius de l'individu. Aquest alliberament, definit com autoalliberament pel fet de produir-se en el sí de la natura pròpia d'aquests factors, restableix en la seva natura els elements bàsics que estructuraven la realitat, i aquesta natura no és altra que llum i so. Al produir-se aquest alliberament, el resultat no és la dissolució de l'aspecte fenomènic en la vacuïtat, sinó l'obtenció d'un cos lluminós fruit del retorn a la natura pròpia i fonamental dels elements.

21. La província tradicional del Kham (*Khams*) està actualment dividida entre la Regió Autònoma del Tibet (TAR), i la província de Sichuan, amb petites parts pertanyents a les províncies de Yunnan i de Qinghai. La meua recerca es va realitzar sobretot al Kham del Sichuan.

traves. També l'accés físic als llocs havia millorat molt en comparació a l'estat de les carreteres al 1994.

Un altre obstacle era l'idiomàtic. Estant familiaritzat amb la llengua escrita, la qual va ser unificada ja fa molts segles, la comprensió de la llengua parlada és per a mi difícil, sobretot perquè el tibetà és una llengua amb grans diferències dialectals. Tot i així vaig poder comunicar-me i entendre les informacions sobre el que estava recercant, de vegades gràcies a la ajuda d'algun traductor²² que coneixia bé l'idioma del Nyarong.

L'obtenció d'un retrat general del personatge mitjançant les diverses dades

Entre tota la informació que aporten sigui la biografia, sigui el que vaig sentir en els diversos seminaris a Occident o les dades obtingudes al Tibet, de vegades he tingut la sensació de tenir un trencadís, amb peces que de vegades corresponien i d'altres no. Tot i així, poc a poc les peces van anar encaixant, al menys per tenir una imatge global del personatge.

El fet d'escoltar els fets de la seva vida explicats pels mestres tradicionals durant els seminaris, va ser la primera llavor del meu interès. La traducció de la biografia, portada a terme al llarg d'anys, va suposar un aprofundiment i un coneixement fins al detall de la vida d'aquest mestre. L'experiència de contactar amb la seva regió, els seus llocs i els seus "descendents", va ser quasi com trobar-lo personalment.

Però per entendre els diversos aspectes d'aquesta progressiva formació de la imatge d'aquest iogui, és necessari explicar alguns dels trets fonamentals de la seva vida i la seva evolució. Nascut en el sí d'una família rural benestant, el seu naixement fou rodejat d'auspícis, els quals indicaven l'arribada d'un reencarnat.²³ Els primers anys de la seva vida van transcorre plàcidament fins que, a l'edat de set anys, el seu pare va morir. Aquest fet va provocar la caiguda en una situació de pobresa, ja que la branca paterna va expulsar la mare i els fills de les possessions familiars. Durant llargs anys, el mitjà de supervivència va ser l'almoïna, agreujada aquesta situació per diversos robatoris on el

22. Com és el cas de Jann Ronnis, tibetòleg que em va ajudar durant l'entrevista amb el *Khen po* bSod nams brtan pa. El *Khen po* parlava en llengua del Nyag rong, molt difícil d'entendre per a mi.

23. En el budisme tibetà es va difondre, a partir del segle XIII, la institució dels mestres reencarnats (*sprul sku*). Inicialment apareguda a l'orde dels Karma bka' brgyud, es va estendre a totes les altres ordes. Basada en la teoria dels renaixements pròpia del budisme, i també en la tasca salvadora dels *bodhisattva* –els quals renuncien a l'alliberament total, el nirvana, per retornar al món i ajudar als essers vivents–, aquesta institució està principalment motivada per la enorme importància del vincle mestre-deixeble que és pròpia del budisme tântric.

poc que tenien era pres per lladres locals que, sovint, assaltaven els vianants. Ell mateix va haver de cometre petits furtus per sobreviure. En aquestes circumstàncies, dos germans van morir, un per la verola i l'altre de fam. La biografia narra amb forta cruesa les converses entre Pema Dündul i la seva mare, on el patetisme de les situacions es veu clarament reflectit. Paral·lelament a aquests fets, i ja durant la seva adolescència, Pema Dündul tingué diverses experiències espirituals que progressivament el van empènyer a una vida contemplativa. A la seva primera joventut va començar a establir vincles amb ioguis i importants mestres del Kham, rebent d'ells ensenyaments i iniciacions tântriques. En iniciar-se la seva vida dedicada completament a la meditació, les experiències negatives van anar minvant, i progressivament fou reconegut no tan sols com un bon practicant, sinó com algú capaç de transmetre el coneixement espiritual.

S'ha d'indicar que en el budisme esotèric —especialment tântric—, és indispensable la transmissió viva del coneixement. Les pràctiques rituals, iòguiques i meditatives no poden ser únicament apreses mitjançant un llibre, sinó que han de ser transmeses per un mestre qualificat. El mestre i la relació entre ell i el deixeble són aspectes bàsics del budisme tântric. És també el mestre espiritual, el guru, qui discerneix si el deixeble està capacitat per transmetre ensenyaments. En conseqüència, diversos lames van demanar a Pema Dündul que comencés a impartir ensenyaments i iniciacions. Entre els seus mestres va comptar amb nombrosos representants de totes les tradicions del budisme tibetà, inclosos els Bonpo. Els més destacats lames que li van transmetre ensenyaments van ser: Do Khyentse Yeshe Dorje,²⁴ Paltrul Rinpoche,²⁵ Mingyur Namkha Dorje,²⁶ entre d'altres. A la seva hagiografia, aquests lames gaudeixen d'una valoració especial, ja que eren contats entre els més eminents dins de la tradició Nyingma al segle XIX. Eren també grans exponents del Dzogchen, doctrina que Pema Dündul va assumir com a centre de la seva vida espiritual i també la que va transmetre als seus deixebles.

Pema Dündul va optar per una vida contemplativa, amb llargs períodes de retirs solitaris duts a terme a coves o ermitatges. En aquest context de solitud va començar a revelar els seus “Tresors Espirituals” o *terma*,²⁷ continguts en una obra de volum considerable. La part principal d'aquest “Tresor Espiritual”, anomenat *L'autoalliberament que abasta l'espai*,²⁸ la va descobrir físicament dins d'unes grutes a la muntanya de Lhang Lhang.

24. mDo mKhyen brtse ye shes rdo rje (1800-1866).

25. dPal sprul o rgyan 'jigs med chos kyi dbang po (1808-1887).

26. Mi 'gyur nam mkha'i rdo rje (1793-1870).

27. *gter ma*.

28. *mKha' khyab rang grol*.

La tradició Nyingmapa atribueix la revelació d'ensenyaments mitjançant aquest sistema dels "Tresors" a l'acció de Padmasambhava, gran mestre tântric que protagonitza, junt a altres gurus de l'època, la introducció d'aquestes doctrines al Tibet durant l'època imperial tibetana (segles VII-IX d.c.). Segons la tradició, aquest mestre del segle VIII, gran *mahasiddha* del esoterisme budista, va sembrar dins l'essència mental dels seus deixebles una sèrie de coneixements i sistemes meditatis que ells, en el futur i en posteriors reencarnacions, haurien de descobrir. Des del segle XI fins als temps actuals, un considerable nombre de mestres tibetans, especialment de l'orde Nyingma, han anat descobrint "Tresors Espirituals" que abasten diferents tòpics de la via soteriològica del tantrisme. Els ensenyaments continguts, sigui de matèria filosòfica, meditativa o ritual, pertanyen sempre a les classificacions doxogràfiques d'aquesta orde religiosa. Aquestes classificacions difereixen de les proposades per les altres ordes del budisme tibetà en diferents aspectes, un dels més importants és sens dubte el posicionament del Dzogchen com a vehicle espiritual més elevat i la preeminència dels tantres interns.

Respecte al modus en que Pema Dündul va desenvolupar la seva activitat, s'ha de dir que estem front a un personatge heterodox, però formant part d'una heterodòxia plenament integrada a l'espiritualitat tibetana. En el budisme tântric –i molt especialment en els anomenats tantres interns²⁹– el model representatiu del practicant òptim no és el monjo, sinó el iogui. Aquesta realitat, molt present a l'Índia a l'època de floració de la corrent tântrica (segles VII-XIII d.c.), va ser "domesticada" pels grans centres monàstics budistes, que van integrar el tantrisme a les seves corrents filosòfiques i les seves litúrgies. Aquesta situació és la que es va trasplantar al Tibet, on el budisme va ser introduït a la mateixa època. No obstant el fet de que gran part de la religiositat tibetana està protagonitzada per monjos, la presència de practicants i mestres laics –tant homes com dones– és una constant en el budisme tibetà, i molt especialment a l'orde no-reformada dels Nyingmapa. Pema Dündul era un d'aquests adeptes laics, no va gaudir mai una posició jeràrquica a cap monestir, i malgrat això va assolir un gran reconeixement entre els lames més importants del moment, esdevenint ell mateix un d'ells. El seu perfil com a especialista religiós s'emmarca en els models de l'antiga tradició dels *mahasiddas* i *vidyadhars*, els possessors dels coneixements i de la realització dels tantres. Tot i que

29. Els corrents tântrics van ser classificats pels doxògrafs tibetans en tantres externs i interns. Els primers, menant a una identificació progressiva amb la deïtat que simbolitza la saviesa, van ser elaborats principalment en cercles monàstics. Els segons, més directes en la identificació entre la deïtat i el practicant, contenen a més elaborades tècniques iòguiques aplicades a les energies internes del practicant, destinades a la transmutació de la visió ordinària en una visió il·luminada. Aquests tantres interns van sorgir dels cercles iòguics dels *mahasiddas*, els místics taumaturgs del budisme esotèric.

els exegetes monàstics de fa mil anys van tenir que fer considerables esforços per integrar la literatura tântrica en l'ortodòxia budista, molts dels comportaments antinòmics dels protagonistes d'aquest moviment són considerats mostres de la genuïnitat de la seva realització espiritual. L'hagiografia recull nombrosos aspectes que el situen en aquesta tipologia, aspectes que inclouen tant el modus abrupte en què de vegades donava els seus consells com la utilització de càntics i poemes espontanis promulgats com ensenyaments, o bé la manifestació de capacitats supramundanes obtingudes per la seva contemplació, o el comportament personal que manifestava, de vegades antinòmic. Però al capdamunt de totes aquestes característiques, el que defineix amb més solidesa aquest perfil iòguic és el repertori d'ensenyaments transmesos per aquest lama. Les pràctiques meditatives i rituals que transmetia als seus deixebles pertanyen, en la seva majoria, als cicles doctrinals de l'Anuyoga i del Dzogchen. El sistema tântric de l'Anuyoga és una especialitat de l'orde Nyingma, consistent en un vehicle soteriològic on els mètodes tântrics són essencialitzats i portats a la seva expressió més directa. Malgrat que es tracta d'un vehicle tântric i per tant el mètode meditatiu emprat és el de la transformació, conté una visió filosòfica idèntica al Dzogchen. Per aquesta raó és utilitzat sovint com a sistema meditatiu per mestres que també transmeten el Dzogchen, ja que ambdós sistemes comparteixen la visió teòrica sobre la realitat.

El Dzogchen és l'ensenyament més valorat dins la seva transmissió, tant respecte als ensenyaments que va rebre d'altres mestres com aquells que ell mateix va dispensar. Hi ha una forta presència de doctrines i mètodes que rarament són transmeses, i que en tot cas eren –i són– considerades secretes per la necessitat de ser ensenyades a practicants molt qualificats. Es tracta d'aquells cicles de la Total Perfecció relacionats amb les pràctiques contemplatives més elevades, sovint destinades a posar de manifest les realitats espirituals mitjançant visions. En tot cas, sembla que el seu cercle de deixebles més íntim estava format per ioguis i ioguinis amb gran experiència meditativa, atesos els cicles transmesos. S'ha d'assenyalar que alguns dels lames més importants de l'època al Kham van ser deixebles seus, rebent aquest tipus de preceptes. Entre aquests deixebles eminents cal destacar grans jerarques monàstics com el XIV Karmapa Thegchog Dorje³⁰ o Kongtrül Yonten Gyatso,³¹ ambdós lames de l'orde Karma Kagyu amb qui Pema Dündul va intercanviar ensenyaments i iniciacions.

En relació amb el món religiós de l'època, Pema Dündul va coincidir amb un dels moviments espirituals més destacats que es van produir en el Tibet dels darrers segles.

30. Theg mchog rdo rje. (1798-1868).

31. Kong sprul blo gros mtha' yas (1813-1899).

Es tracta del moviment “Imparcial”, *Rime*,³² que des dels inicis del segle XIX es va estendre entre la intel·lectualitat religiosa, especialment al Tibet Oriental com resposta a un dels mals crònics de la societat tibetana: el sectarisme. Debut a aquest sectarisme i a la vinculació d'església i poder eren freqüents els conflictes entre ordes, de vegades motivats per diferències doctrinals i d'altres per motius polítics. Aquest moviment va aportar una visió global, on cada tradició havia de ser respectada en la seva genuïnitat. L'actitud de Pema Dūdul respecte a ordes i llinatges es pot emmarcar dins d'aquesta visió, ja que ell mateix ve rebre ensenyaments de mestres de totes les tradicions i va tenir deixebles de totes les ordes. A Kalzang, el temple que va construir seguint els seus propis ensenyaments, tots els llinatges de transmissió espiritual de la India i del Tibet foren representats en les seves pintures murals.

Una altra peculiaritat va ser la seva relació amb la política del moment. Pema Dūdul va coincidir amb l'ascensió de un cabdill local anomenat Gönpo Namgyal, el qual va organitzar un fort exercit basat al Nyarong des d'on va conquerir moltes regions del Tibet Oriental, dominant una enorme extensió. Això va dur a un llarg conflicte tant amb l'imperi xinés com amb el govern tibetà, el qual va enviar un exercit que finalment derrotà a Gönpo Namgyal, causant-li la mort. Pema Dūdul va ser mestre personal d'aquest cabdill, tema que es veu clarament reflectit a l'hagiografia sense cap intent de maquillatge menant a la correcció política, tenint en compte que Gönpo Namgyal ha perdurat a la historiografia tibetana com un guerrer ferotge i un delinqüent. En diversos passatges de la biografia, es veu evidenciat el temperament bel·licós d'aquest cabdill, el qual no va dubtar d'intimidat a Pema Dūdul a l'inici de la seva relació, al posar en dubte les seves capacitats taumatúrgiques cercant de humiliar-lo. Tot i així, va esdevenir deixeble seu, i quan el cabdill es va veure cercat pels exercits tibetans, Pema Dūdul va intentar intervenir per posar fi al conflicte bèl·lic. Quan Gönpo Namgyal va morir durant el setge al seu castell, Pema Dūdul va mediar per protegir tant els sobrevivents com la progènie del cabdill. Aquest paper de mediador entre conflictes és un rol sovint exercit pels mestres budistes, i Pema Dūdul ho va fer en varies ocasions. No és casualitat que actualment, per a la majoria dels habitants del Nyarong, els dos personatges històrics més rellevants de la seva memòria siguin precisament Pema Dūdul i Gönpo Namgyal.

Aquest aspecte polític és present en diferents moments de la biografia, degut principalment a la indefinició de les fronteres entre el territori administrat pel govern tibetà i el xinés, aquest últim en una fase expansiva cap al Tibet que no finalitzaria fins a la invasió completa del territori tibetà a la dècada de 1950. Tot i que els conflictes bèl·lics i les

32. *Ris med.*

relacions amb el poder polític marquen períodes de la seva vida, són fets extemporanis al veritable tema de la biografia, centrada en la evolució espiritual del personatge. Les relacions humanes centrals del relat –deixant de banda la seva mare– són les que estableix amb els diversos llinatges espirituals. En aquest marc, el nom de Pema Dündul ja no és una referència regional o anecdòtica, sinó que és reconegut com a mestre eminent i originador d’una corrent de ensenyaments –els seus Tresors Espirituals– molt valorats a l’orde dels Nyingma. Aquest fet es fa palès tant per les referències que he escoltat a Occident fetes per mestres que expliquen el Dzogchen, com per les explicacions que he rebut al Tibet, parlant amb lames sobre la pervivència dels seus ensenyaments.

El llegat viu de Pema Dündul

L’herència que ha deixat aquest mestre es pot dividir en dos fenòmens ben diferenciats, però no excloents. Per una banda, la seva memòria i els seus ensenyaments com elements importants de diferents llinatges de transmissió del Dzogchen, i, per l’altra, la seva condició d’heroi cultural al Nyarong, on els relats entorn la seva santedat i els seus prodigis continuen vius després d’haver transcorregut més d’un segle des de la seva mort.

Respecte a la pertinença i rellevància de Pema Dündul als llinatges del Dzogchen, es pot afirmar que es basa en tres aspectes que, per diferents raons, constitueixen factors de validació del carisma espiritual. Aquests són:

– La seva pertinença com a component de diversos llinatges de la transmissió de cicles tântrics i del Dzogchen. El seu cicle de Tresors Espirituals, *L’autoalliberament que abasta l’espai*, continua essent transmès per mestres de l’orde Nyingma i altres mestres que imparteixen ensenyaments Dzogchen. Jo mateix he rebut algun d’aquests ensenyaments per part del mestre Chögyal Namkhai Norbu. Aquests constitueixen tant cicles de pràctiques meditatives i rituals pertanyents als seus Tresors, com aspectes de la seva biografia que són valorades com a instruccions precises sobre la via d’alliberament segons el Dzogchen.

– El fet d’haver assolit, segons la tradició, el “Cos d’arc de sant Martí”, és a dir, la dissolució del cos físic en llum. Aquest fet és comunament acceptat pels mestres actuals, que l’evoquen com un exemple de iogui que obtingué aquesta realització en temps recents.

– El perfil del personatge, emmarcat en una heterodòxia que és plenament acceptada com una de les fonts genuïnes del budisme tântric. Coincident amb característiques considerades fruit d’una espontaneïtat nascuda de la saviesa, aquests comportaments carismàtics –de vegades antinòmics– poden ser valorats com indicis de genuïnitat espiritual.

Aquests tres factors són la causa de que sigui citat amb una certa freqüència juntament amb els noms d'altres ioguis i realitzats del passat, evocació que ressalta la seva part en la cadena continua de transmissió que arriba fins als nostres dies. Aquesta importància atribuïda al llinatge espiritual és cabdal, ja que el requeriment reposa en que aquest llinatge sigui sense interrupció, i els components han d'haver assolit les realitzacions del que transmeten, almenys de la seva essència. En aquesta remembrança del llinatge, la vida de cada un dels components és especialment valuosa, i és explicada amb els detalls que, entre d'altres, apareixen a les biografies. Però és especialment evocada la interrelació iniciàtica entre els components de la successió històrica del coneixement, és a dir, quins van ser els seus mestres i els seus deixebles, donant així un protagonisme al llinatge de transmissió en sí mateix. Aquest modus operandi de la memòria sacra és una constant en tot el budisme esotèric.

La seva memòria popular al Kham –i molt especialment a la seva comarca, el Nya-rong– és similar a la d'un heroi cultural, encarnant per les gents de la regió les característiques tant del sant asceta com les del taumaturg. Aquesta idiosincràsia es veu mantinguda per un llegat de rondalles i memòries transmeses al llarg del temps, algunes de les quals he recollit a la tesi doctoral. El pes de la biografia dins la configuració d'aquesta memòria és sense dubte gran, però s'ha de circumscriure als cercles religiosos o iòguics, tot i que no s'ha d'excloure que fos llegida també per laics practicants, devots d'aquest mestre. Valorar quina és la importància de la biografia dins de la memòria popular no és fàcil, però sens dubte hi ha també un transvasament de l'informació continguda a la biografia per part dels monjos a la població laica, gran part de la qual era –i és encara– analfabeta. Per altra banda, tenint en compte que algunes de les rondalles que vaig sentir no eren a la biografia, és evident que hi ha una tradició purament oral que es va transmetent de generació en generació.

Els llocs on ell va desenvolupar les seves activitats són especialment reverenciats. Aquests indrets són principalment el temple de Kalzang i la muntanya on està situat, Lhang Lhang. Prop del cim rocós es troben les coves on va meditar i on va descobrir els seus Tresors Espirituals, alguns visionaris i altres formats per objectes sacres. Aquests darrers es conserven al monestir de Kalzang. L'altre lloc important és l'indret on va realitzar el “Cos d'arc de sant Martí”, a la vall de Nyin.

Aquesta actitud reverencial cap els llocs sagrats s'emmarca en la relació que els tibetans tenen cap els llocs de gran poder espiritual, anomenats *ne*³³, i que són considerats especialment adients per la meditació i les pràctiques rituals. Gran part de l'activitat religiosa

33. gNas.

i dels establiments monàstics es troben en aquests indrets, i en el cas de la muntanya de Lhang Lhang, la seva fama com a lloc sagrat precedia a Pema Düdul, essent coneguda des de temps antics³⁴. Realitzant gran part de les seves activitats en aquest indret, Pema Düdul sens dubte va afermar la sacralitat del lloc.

Conclusió

Llibres, persones i llocs, creences que es remunten a temps molt antics i que encara perviuen, transmissions de coneixements que no s'han perdut i que continuen sent viscudes i ensenyades. I tot això arribant a un Occident en un procés incert de transformació. Hi ha qui ha assenyalat els paral·lelismes entre la nostra època i la de l'imperi romà³⁵, quan l' influx de les idees vingudes d'orient van transformar i capgirar els diversos segles d'hegemonia del pensament hel·lenístic. No m'atreveixo a jutjar fins a quin punt el paral·lelisme és adient, però el cert és que els influxos de les tradicions orientals tenen, actualment, un pes específic en alguns sectors intel·lectuals i socials del món occidental.

Per obtenir una comprensió àmplia de l'abast d'aquesta realitat, és necessària la correcta comprensió de les línies de pensament que estant arribant, amb tots els seus matisos filosòfics, religiosos, estètics, socials i com portadores de nous enfocaments sobre el coneixement humà i la seva contingència. Per tot això, la traducció dels textos i de les tradicions orals en què es basen és de notòria importància, com també ho és la recerca etnogràfica per capçar la realitat social i cultural on s'han format i s'han atribuït de valors, conceptes i símbols, així com la observació i comprensió de la transformació que experimenten a Occident i a quines necessitats i expectatives responen.

Com ja he aclarit a l'inici de l'article, el meu interès principal és la natura de la transmissió del coneixement contingut en la tradició del Dzogchen. Dins d'aquest camp de recerca, constitueixen elements de similar importància tant la correcta comprensió dels continguts doctrinals, filosòfics i soteriològics de la tradició, com la seva contingència pràctica en el modus operandi de la transmissió, sigui aquesta realitzada en el marc tradicional de les societats tibetanes o en el marc de les societats occidentals. De fet, aquests dos elements no són realitats independents, sinó tot el contrari, són indissolubles. En

34. De fet, la biografia de Pema Düdul comença amb una lloança a aquesta muntanya, destacant la seva sacralitat i enumerant tots els antics mestres i iniciats que la van freqüentar. A Aguilar (2013), pp. 77-79.

35. Sobre el tema dels influxos orientals al món religiós i filosòfic de l'imperi romà, veure Jonas (1991).

el Dzogchen, com en tot el budisme tântric, l'essència del coneixement va lligada a la transmissió d'aquest i dins d'aquesta realitat, el fet de qui la dispensa, a qui és transmesa i quins són els mètodes emprats constitueixen els elements fonamentals. Això queda ben manifest a les hagiografies dels mestres, on la remembrança dels integrants del llinatge de mestres i deixebles, els continguts textuals, meditatis i rituals transmesos, així com els contextos i mètodes per efectuar la transmissió, es revelen com els veritables protagonistes del relat.

Bibliografia

- AGUILAR, O. (2005) *El Loto del Nyarong. Un estudio sobre la transmisión del conocimiento en el budismo esotérico tibetano*. Tesi Doctoral presentada a la Universitat Autònoma de Barcelona.
- AGUILAR, O. (2007) “La Roca Blanca de Lhang lhang. Un santuario en Nyag rong”, *Revue d'Etudes Tibétaines* 12, pp. 11-23.
- AGUILAR, O. (2013) *The Cloud of Nectar. The Life and Liberation of Nyagla Pema Düdul*, Arcidosso: Shang Shung Publications.
- DORJE, Yeshe (Ye shes rdo rje) (1998) *Nyag bla padma bdud 'dul gyi rnam thar dang mgur 'bum*. Chengdu: Si khron mi rigs dpe skrun khang.
- DORJE, Yeshe (Ye shes rdo rje). *Nyag bla padma bdud 'dul gyi rnam thar dang mgur 'bum*, en *The Collected Revelations of Nyag bla Padma bdud 'dul (Nyag bla padma bdud 'dul gsung 'bum)*, vol. 0780. Scanned from the Nyag rong redaction. Cambridge: Tibetan Buddhist Resource Center (TBRC).
- HUBER, T. (comp.) (1999) *Sacred Spaces and Powerful Places in Tibetan Culture. A Collection of Essays*. Dharamsala: Library of Tibetan Works and Archives.
- JONAS, H. (1991 segona edició ampliada) *The Gnostic Religion. The Message of the Alien God and the Beginnings of Christianity*. Boston: Beacon Press.
- ÖZER, Sherab y GYATSO, Jangchub (Shes rab 'od zer, Byang chub rgya mtsho) (1996) *Shar rgyal ba bskal bzang dgon gyi byung ba rags bsdus*. Chengdu: Si khron mi rigs dpe skrun khang.
- SAMUEL, G. (1993) *Civilized Shamans. Buddhism in Tibetan Societies*. Washington: Smithsonian Institution Press.
- SCHOPEN, G. (1997) *Bones, Stones, and Buddhist Monks. Collected Papers on the Archaeology, Epigraphy, and Texts of Monastic Buddhism in India*. University of Hawai'i Press, Honolulu.